

SZERKESZTETT KIADVÁNYOK

A Szentháromság téri parkrehabilitáció tervpályázati dokumentációja, 2022.

Recsk, Nemzeti Emlékpark tervpályázati dokumentációja, 2021.

VÁMOSSY Ferenc: *Építészeti elméleti írások*. Tarsoly, Budapest, 2019.

Településképi Arculati Kézikönyvek, 2017.

Akasztó, Bácsszőlős, Bátya, Csikéra, Dunaegyháza, Ecseg, Fülöpszállás, Gátér, Harkakötöny, Imrehegy, Kaskanytú, Lőrinci, Madaras, Mátételke, Nagykörös, Pálmonostora, Petőfiszállás, Sukoró, Tabdi, Tass, Tiszaug, Tompa, Zichyújfalu

VÁMOSSY Ferenc: *A 20. század magyar építészete 2. kötet - Közelmúltunk és az ezredforduló 1957-2002*. Tarsoly, Budapest, 2017.

SZAKMAILAG RELEVÁNS PUBLIKÁCIÓK LISTÁJA

Előkészületben: KÖLLŐ Miklós, MÓRÉ Levente, WESSELÉNYI-GARAY Andor: *Formaterjedés és genius loci: a tornáckörüljárás toronymotívum színeváltozása*. Tanulmánykötetben. Várható megjelenés 2022/I. negyedév.

Az épület, ami megtalálta helyét – MVM Dome. Építészfórum.hu, 2022.

<https://epiteszforum.hu/az-epulet-ami-megtalalta-helyet--mvm-dome>

Így születik óriási közpark Csepelen. Mandiner.hu, 2022.

https://mandiner.hu/cikk/20220125_igy_szuletik_oriasi_kozpark_csepelen

Ahol az idő is máshogy telik. In: FÖLDVÁRI-OLÁH Csaba, NÉMETH Csaba, KAJ Ádám (szerk.): *A Campus mi vagyunk. A piliscsabai Pázmány-campus 26 évéről*. Budapest, 2021.

Készházak, típusházak és a többiek: lehet takarékosan is építkezni! Mandiner.hu, 2021.

https://mandiner.hu/cikk/20211203_keszhazak_tipushazak

Keretek között – A Sasadi villa belsőépítészete. Építészfórum.hu, 2021.

<https://epiteszforum.hu/keretek-kozott--a-sasadi-villa-belsoepiteszete>

Régi nyomon – Sasadi villa. Építészfórum.hu, 2021.

<https://epiteszforum.hu/regi-nyomon--sasadi-villa>

„Egy építésznek gyerekek kell maradnia” – Finta József a Mandinernek. Mandiner.hu 2021.

https://mandiner.hu/cikk/20211028_finta_jozsef_interju

Pázmány-campus: új korszak az ódon Palotanegyedben. Mandiner.hu 2021.

https://mandiner.hu/cikk/20210928_pazmany_campus_palotanegyed

Mennyit bír egy foghíj? – V30 Sportközpont. Építészfórum.hu, 2021.

<https://epiteszforum.hu/mennyit-bir-egy-foghij--v30-sportkozpont>

Mit kezdünk a parasztházainkkal? Mandiner.hu 2021.

https://mandiner.hu/cikk/20210629_mit_kezdunk_a_paraszthazainkkal

Több válasz egy kérdésre – családi ház Budapesten. Építészfórum.hu, 2021.

<https://epiteszforum.hu/tobb-valasz-egy-kerdesre--csaladi-haz-budapesten>

A funkcionalizmus csillogása – Váci Greens. Építészfórum.hu, 2021.

<https://epiteszforum.hu/a-funkcionalizmus-csillogasa>

Docendo discimus – BudaPart Gate Irodaház. Építészfórum.hu, 2021.

<https://epiteszforum.hu/docendo-discimus--budapart-gate-irodahaz>

Ismerős, otthonos, újító – kortárs családi ház a kis faluban. Építészfórum.hu, 2021.

<https://epiteszforum.hu/orokseg-benyei-csaladi-haz>

Harsogás helyett – Nordic Light Trio irodaház. Építészfórum.hu, 2021.

<https://epiteszforum.hu/harsogas-helyett--nordic-light-trio-irodahaz>

Hídat verni – Villa a Farkastorki lejtőn. Építészfórum.hu, 2020.

<https://epiteszforum.hu/hidat-verni--villa-a-farkastorki-lejton>

Triptichon – Családi ház Óbudán. Építészfórum.hu, 2020.

<https://epiteszforum.hu/triptichon--csaladi-haz-obudan>

Retrospect: Gábor Csanády's work spanning 25 years. Word Architecture News, 2020.

<https://www.worldarchitecturenews.com/article/1672747/retrospect-gabor-csanadys-work-spanning-25-years>

Aurea mediocritas. Régi-új Magyar Építőművészet, 2020/1.

<http://meonline.hu/aktualis/tema/aurea-mediocritas/>

A fehérség hatalma. Építészfórum.hu, 2019.

<http://epiteszforum.hu/a-feherseg-hatalma>

Álmok, monstroomok, világvége. Építészfórum.hu, 2019.

<http://epiteszforum.hu/almok-monstroomok-vilagvege>

Valóság és intenció határán – interjú Bujnovszky Tamással. Építészfórum.hu, 2019.

<http://epiteszforum.hu/valosag-es-intencio-hataran>

Kövek között. Építészfórum.hu, 2019.

<http://epiteszforum.hu/kovek-kozott>

Csíkos ház. Építészfórum.hu, 2019.

<http://epiteszforum.hu/csikos-haz>

Könnyed indusztrializmus. Építészfórum.hu, 2019.

<http://epiteszforum.hu/konnyed-indusztrializmus>

Ha Derrida látta volna. Építészfórum.hu, 2019.

<http://epiteszforum.hu/ha-derrida-latta-volna>

Két világ határán. Építészfórum.hu, 2019.

<http://epiteszforum.hu/ket-vilag-hataran>

Fény az építészetben. Építészfórum.hu, 2019.

<http://epiteszforum.hu/feny-az-epiteszetben>

Fel Belgrádra! Építészfórum.hu, 2019.

<http://epiteszforum.hu/fel-belgradra>

A fehér győzelme. Építészfórum.hu, 2019.

<http://epiteszforum.hu/a-feher-gyozelme>

Kihívó, egyedi és maradandó – Ibis Styles Budapest Citywest. Építészfórum.hu, 2019.

<http://epiteszforum.hu/kihivo-egyedi-es-maradando-ibis-styles-budapest-citywest>

„A tér szerelmese vagyok” – interjú Zsitva Tiborral. Építészfórum.hu, 2019.

<http://epiteszforum.hu/a-ter-szerelmese-vagyok>

Vita után. Építészfórum.hu, 2019.

<http://epiteszforum.hu/vita-utan>

Bukarest legújabb múzeuma. Építészfórum.hu, 2019.

<http://epiteszforum.hu/bukarest-legujabb-muzeuma>

„Nincs sok esélye jelenleg az iskolai építészetoktatásnak” – interjú Tatai Máriával. Építészfórum.hu, 2019.

<http://epiteszforum.hu/nincs-sok-eselye-jelenleg-az-iskolai-epiteszetoktatasknak>

A protestáns templomépítészeti kánon átalakulása a századfordulón. Régi-új Magyar Építőművészet, Utóirat. 2018/6.

<http://meonline.hu/utoirat/a-protestans-templomepiteszeti-kanon-atalakulasa-a-szazadfordulon/>

Látszat, valóság, jelenlét – LÁTVÁNYTÉR 2018. Építészfórum.hu, 2018.

<http://epiteszforum.hu/latszat-valosag-jelenlet-latvanyter-2018>

A jéghegy és a csúcsa — Sztárépítészek Budapesten. Építészfórum.hu, 2018.

<http://epiteszforum.hu/a-jeghegy-es-a-csucsaszta-repiteszek-budapesten>

Azt látták, amit láttatni szerettünk volna – interjú Bun Zoltánnal. Építészfórum.hu, 2018.

<http://epiteszforum.hu/azt-lattak-amit-lattatni-szerettunk-volna>

Ab igne ignem. Építészfórum.hu, 2018.

<http://epiteszforum.hu/ab-igne-ignem>

Minden az arányokon múlik. Építészfórum.hu, 2018.

<http://epiteszforum.hu/minden-az-aranyokon-mulik>

Új nemzedék és közösségi gondolkodás. A Magyar Építész Kamara honlapja, 2018.

http://mek.hu/index.php?link=Uj_nemzedek_es_kozossegi_gondolkodas

„Nagy álmom vált itt valóra” – interjú Hlatky-Schlichter Huberttel. Hotel Clark melléklet, Octogon Magazin 2018.

https://issuu.com/octogonmagazin/docs/clark_issuu

A Corvinus új épületei. 2. Párbeszéd és funkcionalizmus – a Corvinus Sportközpont. Octogon Magazin 2017/7.

https://issuu.com/octogonmagazin/docs/issuu_139

A Corvinus új épületei. 1. Belső hangsúly – a Corvinus Kollégium. Octogon Magazin 2017/7.

https://issuu.com/octogonmagazin/docs/issuu_139

Jel a parton – atlétikai stadion a Dunánál. Octogon Magazin 2017/6.

https://issuu.com/octogonmagazin/docs/issuu_138

Magunktól magunknak – a Nexon új irodaháza a Váci úton. Octogon Magazin 2017/6.

https://issuu.com/octogonmagazin/docs/issuu_138

Lehet-e más? Octogon Magazin 2017/5.

https://issuu.com/octogonmagazin/docs/issuu_137

Határozott végpont – C5 irodaház a Corvin Negyedben. Octogon Magazin 2017/5.

https://issuu.com/octogonmagazin/docs/issuu_137

Piaci örömkonyha. Octogon Deco 2017/3.

https://issuu.com/octogonmagazin/docs/deco20173_issuu2

Élhető terek szolgálatában. Építészfórum.hu, 2017.

<http://epiteszforum.hu/elheto-terek-szolgalataban>

Egy új városkép hírnöke: mintaadó közösségi építészet a belvárosban. Octogon Magazin 2017/4.

https://issuu.com/octogonmagazin/docs/136_2017_4_issuu

Szigorúság és emberi lépték – az óbudai TVE új székháza. Octogon Magazin 2017/4.

https://issuu.com/octogonmagazin/docs/136_2017_4_issuu

Nyitottság, funkcionalitás, elegancia – az örmezői P+R parkoló. Octogon Magazin 2017/4.

https://issuu.com/octogonmagazin/docs/136_2017_4_issuu

Bóják, tüskék, tölcsérek. Octogon Magazin 2017/4.

https://issuu.com/octogonmagazin/docs/136_2017_4_issuu

Mindig az adott helyzettől függ, hogy mi a jó – komfortról egy pszichológus szemével. Építészfórum.hu, 2017.

<http://epiteszforum.hu/mindig-az-adott-helyzettol-fugg-hogy-mi-a-jo-komfortrol-pszichologus-szemmel>

Emberléptékű transzparencia. Octogon Magazin 2017/3.

<https://issuu.com/octogonmagazin/docs/issuu>

Három karakter, egy koncepció: a Nokia székház belső terei. Octogon Magazin 2017/3.

<https://issuu.com/octogonmagazin/docs/issuu>

Példaadó kortárs válasz: Nokia Skypark - a Corvin Negyed lezárása. Octogon Magazin 2017/3.

<https://issuu.com/octogonmagazin/docs/issuu>

Feltűnő elzárkózás: artificem commendat opus – avagy karaktert adni tudni kell. Octogon Magazin 2017/3.

<https://issuu.com/octogonmagazin/docs/issuu>

„Mindig az építészek által támasztott kihívásoknak igyekszünk megfelelni”. Építészfórum.hu, 2017.

<http://epiteszforum.hu/mindig-az-epiteszek-atal-tamasztott-kihivasoknak-igyekszunk-megfelelni>

"Természeti architektúrát kellett létrehozni": interjú Ferencz Marcellel és Varga Bélával. Octogon Magazin 2017/2.

<https://issuu.com/octogonmagazin/docs/issuu>

Terekbe zárt történelem: a Hild-villa megújulása. Octogon Magazin 2017/2.

<https://issuu.com/octogonmagazin/docs/issuu>

London mai arca – Don't Move, Improve! pályázat. Octogon Magazin 2017/2.

<https://issuu.com/octogonmagazin/docs/issuu>

Míntha egy Dunai híd lenne – interjú Kovács András Balázs acélszerkezeti mérnökkel. Duna Aréna melléklet – Octogon Magazin 2017/2.

<https://www.octogon.hu/magazin/134/>

Jelentős mérnöki kihívás – interjú Szántó Lászlóval, az Exon 2000 Kft. ügyvezetőjével. Duna Aréna melléklet – Octogon Magazin 2017/2.

<https://www.octogon.hu/magazin/134/>

A látványtervek csodás világa - miért lesz a kristálpalotából raktárépület? Építészfórum.hu, 2017.

<http://epiteszforum.hu/a-latvanytervek-csodas-vilaga-miert-lesz-a-kristalypalotabol-raktarepulet>

Egy kis skandinávia – a Nordic Light irodaház. Építészfórum.hu, 2017.

<http://epiteszforum.hu/egy-kis-skandinavia-a-nordic-light-irodahaz>

Eger megyei jogú város főépítésze Rárkai Attila interjú. Főépítések sorozat. Építés Közlöny – Műhely. 2017/2.

https://issuu.com/magyarepiteszkamara/docs/mek_kozlony_250_color

Varga Csaba interjú. Főépítések sorozat. Építés Közlöny – Műhely. 2017/2.

https://issuu.com/magyarepiteszkamara/docs/mek_kozlony_250_color

Tokaj-Hegyalja világörökségi terület – beszélgetés a főépítésekkel. Főépítések sorozat. Építés Közlöny – Műhely. 2017/2.

http://foepiteszek.hu/sites/default/files/attachments/mek_kozlony_250_tokaj.pdf

Szada és Szokolya községek főépítésze: Jánosi János. Főépítések sorozat. Építés Közlöny – Műhely. 2017/2.

http://foepiteszek.hu/sites/default/files/attachments/mek_kozlony_250_szada.pdf

Kortárs enfilade. Octogon Magazin 2017/1.

https://issuu.com/octogonmagazin/docs/2017_1_133_issuu

Egy új városkép hírnöke – a Lágymányosi-öböl új városnegyede. Építészfórum.hu, 2017.

<http://epiteszforum.hu/egy-uj-varoskep-hirnoke-a-lagymanyosi-obol-uj-varosnegyede1>

Csak ne nyúljunk semmihez – a Schneider Electric irodája. Építészfórum.hu, 2016.

<http://epiteszforum.hu/csak-ne-nyuljunk-semmihez-a-schneider-electric-irodaja>

„Élő iroda”, avagy mitől lépünk be örömmel egy munkahelyre? Építészfórum.hu, 2016.

<http://epiteszforum.hu/elo-iroda-avagy-mitol-lepünk-be-orommel-egy-munkahelyre>

Régi idők villája új lehetőségekkel Balatonalmádiban. Építészfórum.hu, 2016.

<http://epiteszforum.hu/regi-idok-villaja-uj-lehetosegekkel-balatonalmaidiban>

Egy magyar siker – interjú Muszbek Johannával. Építészfórum.hu, 2016.

<http://epiteszforum.hu/egy-magyar-siker-interju-muszbek-johannaival>

Martonvásár új főtere – a Brunszvik-Beethoven Kulturális Központ. Építészfórum.hu, 2016.

<http://epiteszforum.hu/martonvasar-uj-fotere-a-brunsvik-beethoven-kulturalis-kozpont>

Új látogatóközpont a gyulai Wenckheim-Almásy kastélyban. Építészfórum.hu, 2016.

<http://epiteszforum.hu/uj-latogatokozpont-a-gyulai-wenckheim-almasy-kastelyban>

Új társasház a Corvin negyedben. Építészfórum.hu, 2016.

<http://epiteszforum.hu/uj-tarsashaz-a-corvin-negyedben>

Korok találkozása - a füzéri Alsóvár és látogatóközpont. Építészfórum.hu, 2016.

<http://epiteszforum.hu/korok-talalkozasa-a-fuzeri-alsovar-es-latogatokozpont>

Új Miniszterelnökség a Várban. Építészfórum.hu, 2016.

<http://epiteszforum.hu/uj-miniszterelnokseg-a-varban>

Református gyülekezeti ház - Szandaszőlős – kritika. Prae.hu, 2013.

<http://prae.hu/prae/articles.php?aid=6678&cat=5>

Strukturált fény és füst. Új Művészet, 2012/7.

http://www.ujmuveszet.hu/wp-content/uploads/2014/07/2012_julius_augusztus.pdf

Wittgenstein és az építészet. Kultúra és Kritika (kuk.hu), 2012.

http://kultura-es-kritika.blog.hu/2012/03/09/wittgenstein_es_az_epiteszet

Sorsok zűrzavarban. Kultúra és Kritika (kuk.hu), 2011.

<http://kuk.btk.ppke.hu/hu/content/sorsok-z%C5%B1rzavarban>

A nő dicsérete – Alfons Mucha. Kultúra és Kritika (kuk.hu), 2009.

- **A protestáns templomépítészeti kánon átalakulása a századfordulón.** Régi-új Magyar Építőművészet – Utóirat. 2018/6.

Link: <http://meonline.hu/utoirat/a-protestans-templomepiteszeti-kanon-atalakulasa-a-szazadfordulon/>

A legnagyobb alkotásokat mindig valamilyen eszme vagy erény szolgálata hozta létre.¹ A templomépítészetet sem gyakorlati szükséglet, hanem eszmei igény hívta életre és tartotta fent évezredekken keresztül.² A templomok az őskortól kezdve a világ legmeghatározóbb építészeti alkotásai voltak, az emberiség vallásos érzülete mindig és mindenhol tükröződött építészetében, függetlenül attól, hogy hol volt megtalálható az adott kultúra, hiszen vallási célú épületekre mindig is szükség volt. Egy vallási épület közvetlenné teszi a magasabb szférákban lévő, a földi világot irányító hatalmakkal való kapcsolatot, egyben a társadalmi összetartozás és a földi politikai államberendezkedés reprezentatív tere is. Az építészet eredeti rendeltetése szerint nem a létfenntartás eszköze, túlmutat ezen, szakrális jellegű és az örökkévalóságunkra készül.

A templomoknak ugyanakkor a misztikus és kozmikus szimbolizmusa mellett van egy nagyon gyakorlati funkciójuk is, gyülekezeti helyként (*domus ecclesiae*) működnek. Ez különösen olyan vallások esetében vált hangsúlyossá, ahol az istenkép fogalma a leginkább absztrakt. E gondolat a protestáns egyházak számára döntő, mert alaptételeik közé tartozik, hogy Isten nem a templomban lakik, hanem az istentiszteleten részt vevő gyülekezetben.³ A kultusz helyét illetően a legfontosabb alapvetés, hogy „*Isten nem lakik kézzel csinált templomokban, hanem ő mindenütt jelen van és így ő mindenütt tisztelhető és imádható.*”⁴ Ebből fakad, hogy a reformátorok sem rögzítettek építészeti dogmákat.⁵ Míg a lutheri reformációt kultusz tekintetében a „*megtartás és átadomány*” jellemzi, a kálvini ágat az „*újjaalakítás*”.⁶ A reformátusok nem túrtek meg semmiféle díszítést a templomban.,⁷ alapelvekben ugyanakkor megegyeznek a reformáció különböző ágainak gondolatai, ezen belül is elsősorban a kultusz gyülekezeti tételében, amelyben a hívők is fontos részt kell, hogy vállaljanak. Megegyeznek továbbá abban is, hogy a kultusz központja az igehirdetés.⁸ A protestáns templom sajátos jellege ezért elsősorban térszervezésében nyilvánul meg. A szertartás prédikációközpontúsága a szószéket helyezi a figyelem középpontjába.⁹

Már a reformáció kezdetén is törekedtek egy protestáns templomépítészeti norma kialakítására.¹⁰ A reformáció első két évszázadában általában kevés protestáns templom épült. Ennek oka egyrészt abban keresendő, hogy a katolikusoktól elvett templomok – némi átalakítás után – ellátták ezt a feladatot, másrészt ebben az időszakban, amely háborúk sorozatát hozta, a fejedelmek és uralkodók anyagi segítséget nehezen

¹ DR. ERDŐSSY Béla: *Korunk magyar egyházművészete*. Katolikus emléktár, Budapest, 1983. 4.

² RÉV Ilona: *Templomépítészetiünk ma*. Corvina, Budapest, 1987. 11.

³ LŐRINCZ Zoltán: *A protestáns templomépítészet kérdései*. In: LŐRINCZ Z.: „*Ne hagyjátok a templomot...*” Új református templomok 1990-1999. Kálvin kiadó, Budapest, 2000. 18.

⁴ RÉZ László: *Vallás és művészet*. Gömri református egyházmegye lelkesítő testülete, Rimaszombat, 1909. 90.

⁵ LŐRINCZ Zoltán: *i. m.* 18.

⁶ RÉZ László: *i. m.* 91.

⁷ TAKÁCS Béla: *A református templom*. In: DRENCSENYI Balázs – HEGYI Gábor – MAROSI Ernő – TAKÁCS Béla: *Református templomok Magyarországon*. Hegyi & Társa kiadó, Budapest, 1992. 13.

⁸ RÉZ László: *i. m.* 90.

⁹ ORBÁN János: *A 18. századi Erdély református templomépítkezéseiről*. In: Utóirat – Post Scriptum. A Régi-új Magyar Építőművészet melléklete. 2008/5. 6.

¹⁰ PECZ Samu: *A protestáns templomok építéséről, kapcsolatban a debreceni kálvinista új templom részletes ismertetésével*. In: Magyar Mérnök- és Építész-Egylet közleménye. 1888/33. 241.

tudtak volna nyújtani az egyházaknak.¹¹ Krähling János szerint az első önálló protestáns templomépítészeti bemutató munkát Josef Furttentbach ulmi építőmester jelentette meg. Leonard Christoph Sturm volt a Furttentbachot követő nagy elméleti szerző, aki 1712-ben, tankönyvszerűen összeállított munkájában szinte az összes fellelhető alaprajzot megadta.¹² Az olcsó megoldásokra törekedett, támogatta a karzatot a befogadóképesség növelése érdekében, de síkra szállt a kórus ellen. Szerinte a görögkereszt alaprajz is elfogadható megoldás a protestáns templomok elrendezésére.¹³ Nála a Salamon-templom előképszerűe a döntő – ő az a szerző, akire a teoretizáló protestáns építészeti szakirodalom századokon át hivatkozott.¹⁴

A reformált gyülekezetek már ebben az időben is olyan kultushelynek tekintették a templomot, amely létezésük bizonyosságául szolgált, azonban a 19. századig nemigen sikerült olyan templomokat építeniük, amelyek a hívek által elvárt célszerűséget és művészi szempontokat egyaránt ki tudták volna elégíteni.¹⁵ Ezt a klasszicizmus formaelemeit kiaknázni igyekvő, a 19. század második felének Közép-Európában uralkodó építészeti irányzata, az eklektika lendítette előre. A historizmus egyáltalán nem öncélú másolás, de nem is csak formai játék. A korszak építészei tudatosan használták fel a történelmet. Az épület funkciójához választották a szerintük legmegfelelőbb „*stílusruhát*”.¹⁶ A század második felében a szigorú historizmust kénytelenek voltak felváltani a kísérletezőbb, keveredő stílusjegyekkel dolgozó eklektikára, hogy az új építészeti feladatokat – elsősorban a szerkezeti újítások beépítésével – meg tudják oldani. Gottfried Semper úgy vélekedett erről, hogy bizonyos formai sajátosságok megtartása nem jelenti a technikai fejlődés elutasítását.¹⁷

Karl Friedrich Schinkel fellépése hozott először komoly fejlődést a protestáns templomok építésének történetében, de hatása inkább csak német területekre terjedt ki.¹⁸ Schinkel Werderkirchéje (1821-25) előlegezte meg a 19. század második felében lezajlott változásokat a templomépítészetben,¹⁹ de igazi átalakulást a romantika hozott. Schinkel még a klasszicizmus és a szimmetria jegyében tervezett (templomaiban megesett, hogy két szószéket rakott be, hogy a szimmetriát ne keljen feláldoznia).²⁰ Véleménye szerint, ha a protestáns templom építésénél helyes irányt akarunk követni, csak is a középkori hagyományra hagyatkozhatunk.²¹ A század közepére azonban már a neogótika győzedelmeskedett a templomépítészetben. Gottfried Semper egy 1845-ben írott művében (*Über den Bau evangelischer Kirchen*) már előremutatóan megjegyezte, hogy a kor templomépítészetének a reformáció korát kellene figyelembe vennie, és nem a 13. század, hanem a 19. század számára kellene templomot építeni.²²

A 19. század közepéig fontos szerepet kapott a funkcióból kiinduló szabad térkialakítás.²³ A középkori építészet nagyra értékelése mellett azonban megjelent az az igény, hogy a templom szakralitását esztétikai

---

¹¹ Uo. 241.

¹² LŐRINCZ Zoltán: *i. m.* 26.

¹³ RÓKA Enikő: *Centralizáló törekvések a protestáns templomépítészetben*. In: Utóirat – Post Scriptum. A Régi-új Magyar Építőművészet melléklete. 2008/5. 12.

¹⁴ KRÄHLING János: *A hazai evangélikus templomépítészet kutatásának feladatairól*. In: Építés-Építészettudomány 1996/2. 166.

¹⁵ RÉZ László: *i. m.* 92.

¹⁶ SÁRMÁNY Ilona: *Historizáló építészet az Osztrák-Magyar Monarchiában*. Corvina, Budapest, 1990. 18.

¹⁷ MALLGRAVE, Harry Francis: *Gottfried Semper. Architect of the Nineteenth Century*. Yale University Press, New Haven & London, 1996. 202.

¹⁸ PECZ Samu: *i. m.* 193.

¹⁹ ZÁDOR Anna: *Klasszicizmus és romantika*. Corvina, Budapest, 1976. 115.

²⁰ LŐRINCZ Zoltán: *i. m.* 28.

²¹ PECZ Samu: *i. m.* 244.

²² LŐRINCZ Zoltán: *i. m.* 28.

²³ RÓKA Enikő: *i. m.* 13.

eszközökkel is kifejezzék. Innentől a középkori katedrálisok jelentették a templom adekvát kifejezési formáját. Profán jellegük miatt elvetették a korábbi centrális, kórus nélküli templomformákat.²⁴

A kálvinista templomok Magyarországon is leginkább terem elrendezésű alaprajzzal épültek, egészen Pecz Samu koráig.²⁵ Egy-két példától eltekintve (Péchy József kör alaprajzú terve a debreceni református nagytemplomhoz, vagy Hild József görögkereszt alaprajzú ceglédi református temploma) a 19. század második feléig szinte egyeduralkodó maradt a hosszházas elrendezés.²⁶ 1860-tól fordultak elő görögkereszt alaprajzú templomok, mint Szkalnitzky Antal hajdúhadházi református temploma, ahol a neoromán, homlokzati kéttornyos kialakítás a katolikus templomok monumentalitására emlékeztet.²⁷

1861-ben született meg az eisenachi regulatív, amelyben a korszak meghatározó protestáns gondolkodói megfogalmazták az ideális templommal szembeni elvárásaikat.²⁸ Ehhez minden evangélikus gyülekezetnek igazodnia kellett és a kor szokásaihoz kapcsolódva a stilisztikai szempontokat a funkcionális szempontok fölé emelték.²⁹ Javasolják az ókeresztény, a román, a koragót, de különösen a germán gót stílus követését.³⁰ A regulatív nagy hatása abban áll, hogy a reformáció előtti stílusokhoz nyúlt vissza, és ezzel megszüntette a különbséget protestáns és katolikus alaprajz között.³¹

A regulatív ugyanakkor nem rendelkezett a kereszthajókról, ezáltal mégis lehetősége nyílt az építészeknek centralizáltabb elrendezéseket kialakítani. Az 1870-es évektől jellemzővé vált a keleti rész, a keresztház és a négyezet hangsúlyozása, amivel igen nagy négyezeti tereket alakítottak ki.³²

A hosszházas elrendezés fejlődésének következő szakaszát az olyan templomok képezik, amelyeknél poligonális kereszthajók, illetve rövidített hosszhajók segítségével igyekeztek a teret centralizálni.³³ Az 1880 évektől jelent meg egy új típusú alaprajz, amely szintén tiszteletben tartotta a szabályzat előírásait, ugyanakkor a protestáns liturgiának jobban megfelelő térelrendezésre törekedett. Ez egy aszimmetrikus kéthajós elrendezés, amiben a főhajó egyik oldalán mélyebb mellékhajót alakítanak ki, így jobban látható marad a szószék, efölött pedig nagyobb befogadóképességű karzatot lehet kialakítani. Ennek késői képviselője Pecz Samu fasori evangélikus temploma (1903-05) is.³⁴

Az 1880-as évek végére sokan kívánták az eisenachi szabályozás felülbírálatát. Ez vezetett el 1891-ben a wiesbadeni program kidolgozásához, melyben olyan elrendezési alapelveket szabtak meg, amelyek ellentétben álltak az eisenachi gondolatokkal, és sok tekintetben a korábbi hagyományhoz kötődtek. Rögzítették, hogy a gyülekezet és a lelkész egységét a tér egységének is ki kell fejeznie, tehát több hajó kialakítása, illetve a kórus elválasztása nem megfelelő eljárás, továbbá a szószéket az oltárral egyenrangúként kell kezelni. Ez a program nagy vitáknak lett az alapja.

A regulatív szabályozásával összhangban, de a nyugati példáktól eltérően a korszak két nagy magyar protestáns templomépítője, Schulek Frigyes és Pecz Samu egyaránt centrális magból fejlesztette

---

²⁴ Uo.

²⁵ PECZ Samu: *i. m.* 246.

²⁶ RÓKA Enikő: *i. m.* 15.

²⁷ Uo.

²⁸ Uo. 13.

²⁹ Uo.

³⁰ Uo.

³¹ Uo.

³² Uo. 14.

³³ Uo.

³⁴ Uo.

templomainak alaprajzát, ehhez csatoltak hosszanti teret.³⁵ Ebben az időben Magyarországon nagyon előremutató templomok születtek. Európa többi részén a század végére jutottak csak el az általuk alkalmazott térszervezési elvekhez.

A templomépítészet kérdése Európa-szerte rendkívül aktuális volt, aminek jó példája az Evangelische Kirchenbautag rendszeres megtartása, amelyről több folyóirat is tudósított (az elsőt 1894-ben tartották). Pecz Samu, és elődje, Schulek Frigyes templommegoldásai a világ templomépítészeti élvonalához kötik a magyar építészeket. A térképzés kérdése a századfordulót követő időkben is előtérben maradt, így a mintegy 20 évvel később bekapcsolódó Ybl Ervin³⁶ és Réz László³⁷ még teljes aktualitását láthatták a problémának. Írásaik jelentősége, hogy kezdtek eltávolodni a szakralitás megjelenítésének gyakorlati problémáitól, fejtegetéseik elméleti túlsúlya az építészetben ekkor zajló átalakulásnak, a modern formanyelvet meghatározni és legitimálni igyekvő törekvéseknek nyomait mutatják.

Ezek a szövegek a szakralitás megközelítésére tesznek kísérletet. Ybl Ervin a gótikus templomépítészetben látta a legmélyebb lelkiség lenyomatát, művében pedig a művészet egészét érintő kijelentéseket tett. Szerinte azok a legtökéletesebb dolgok, amelyeknek csak művészi jogosultságuk van, az emlékmű szobrok például már alárendeltebbek.³⁸

Annak a szabálynak, hogy minden épület már külső jegyeivel is fejezze ki rendeltetését inkább külső, nem pedig igazi művészi alapja van. Igazi művészi alkotás a fentebb említett törvény csorbítása nélkül csak a templomépítészetben születhet – a templomok mindig megengedik a tiszta művészi megoldást.³⁹

Ahogy Réz László mondta egy helyen: „*A krisztusi vallás szolgálatában álló templomnak az Isten fenségéről, nagyságáról, stb. beszélő symbolumá kell lennie; a templom berendezésének, egyes alkotó részeinek is symbolikus jelentőséggel kell bírniok.*”⁴⁰

A döntő lépést a modern építészet felé Bartning: Vom neuen Kirchenbau című munkájának 1919-es megjelenése jelentette. Ebben felteszi a kérdést, hogy mit is jelent a szakrális építészet, illetve, hogy a protestáns templomépítészet egyáltalán szakrális-e?⁴¹

Ennek hatására még ugyanebben az évben Marburgban konferenciát tartottak annak megvitatására, hogy merre tart a protestáns építészet. Ezen a konferencián tartott előadást Martin Elsässer, aki a templomok „ipari” jellegét hangsúlyozva kijelentette: az új építészetnek nem szabad hamis érvényességet színlelnie, de éppígy nem szabad régi stílusokban sem gondolkodnia. Arra a következtetésre jutott, hogy minél inkább el kell távolodni a „*dísztemplomtól*” és közelebb kell kerülni egy világos, egyértelmű térfelfogáshoz.⁴²

Elsässer gondolatait alapul véve Paul Girkon teológus igyekezett egy világos építési programot adni, amelyben kiemelte, hogy a protestáns egyházi építészet nemcsak prédikáló helyet hoz létre, hanem építészeti szimbólum is, azaz „*Épített Ige*”. Ez olyan építészetet kíván, amelyik nem esetleges és sorsszerűen közel áll a korszak emberéhez. Ennek megragadását abbéli felismerésében látta, hogy a liturgiai program a kultusz térprogramja. Az oltár tehát egyszerre kell, hogy úrasztala és áldozati oltár, a golgota szimbóluma és a szellemi

---

³⁵ Uo.

³⁶ YBL Ervin: *A keresztény templom művészetének bölcselete*. In: *Építő Ipar*. 1909/13.

³⁷ RÉZ László: *i. m.* 97.

³⁸ YBL Ervin: *i. m.* 118.

³⁹ Uo.

⁴⁰ RÉZ László: *i. m.* 98.

⁴¹ LŐRINCZ Zoltán: *i. m.* 30.

⁴² Uo. 31.

áldozás helye legyen.⁴³ Ezek bizonyítják számára, hogy a protestáns templomépítészetnek megvannak a maga törvényszerűségei és teológusok bevonása nélkül nem lehetséges templomot építeni.⁴⁴

Az 1920-as évekre ezek a gondolatok vezettek el oda, hogy tulajdonképpen anyagtalánították az építészetet, színekre és felületekre redukálták. Ezzel együtt eltűnt az ornemens is, amely a történeti folytonosságot biztosította. Sokan vélték úgy (és vélik ma is), hogy az épületek „*enélkül magukra maradtak, mint a talapzat nélküli szobor, elvesztették kontextusukat,*”⁴⁵ Új szervező erő alakult ki azonban a modern templomépítészetben: megtalálni a forma és szerkezet egységét, amely a hely szellemének láthatóvá tételét, ezáltal a szakralitás elérését célozza. A 20. században a szakralitás nem csak a templomok esetében felmerülő kérdés, de átszötte a profán építészetet is, hiszen szakralitás személyes érzékenységből és a közösséghez való tartozás élményéből és a *genius loci* megéléséből együttesen adódik.

Felhasznált irodalom

- DR. ERDŐSSY Béla: *Korunk magyar egyházművészete*. Katolikus emléktár, Budapest, 1983.
- KRÄHLING János: *A hazai evangélikus templomépítészet kutatásának feladatairól*. In: *Építés-Építészettudomány* 1996/2.
- LŐRINCZ Zoltán: *A protestáns templomépítészet kérdései*. In: LŐRINCZ Z.: „*Ne hagyjátok a templomot...*” *Új református templomok 1990-1999*. Kálvin kiadó, Budapest, 2000.
- MALLGRAVE, Harry Francis: *Gottfried Semper. Architect of the Nineteenth Century*. Yale University Press, New Haven & London, 1996.
- ORBÁN János: *A 18. századi Erdély református templomépítkezéseitől*. In: *Utóirat – Post Scriptum*. A Régi-új Magyar Építőművészet melléklete. 2008/5.
- PECZ Samu: *A protestáns templomok építéséről, kapcsolatban a debreceni kálvinista új templom részletes ismertetésével*. In: *Magyar Mérnök- és Építész-Egylet közleménye*. 1888/33.
- RÉV Iлона: *Templomépítészetünk ma*. Corvina, Budapest, 1987.
- RÉZ László: *Vallás és művészet*. Gömöri református egyházmegye lelkeszi testülete, Rimaszombat, 1909.
- RÓKA Enikő: *Centralizáló törekvések a protestáns templomépítészetben*. In: *Utóirat – Post Scriptum*. A Régi-új Magyar Építőművészet melléklete. 2008/5.
- SÁRMÁNY Iлона: *Historizáló építészet az Osztrák-Magyar Monarchiában*. Corvina, Budapest, 1990.
- SUGÁR Péter: *Ornamentikáról és szakralitásról (kísérlet és interpretáció)*. In: *Utóirat – Post Scriptum*. A Régi-új Magyar Építőművészet melléklete. 2003/6.
- TAKÁCS Béla: *A református templom*. In: DRENCSENYI Balázs – HEGYI Gábor – MAROSI Ernő – TAKÁCS Béla: *Református templomok Magyarországon*. Hegyi & Társa kiadó, Budapest, 1992.
- YBL Ervin: *A keresztény templom művészetének bölcselete*. In: *Építő Ipar*. 1909/13.
- ZÁDOR Anna: *Klasszicizmus és romantika*. Corvina, Budapest, 1976.

---

⁴³ Uo.

⁴⁴ Uo.

⁴⁵ SUGÁR Péter: *Ornamentikáról és szakralitásról (kísérlet és interpretáció)*. In: *Utóirat – Post Scriptum*. A Régi-új Magyar Építőművészet melléklete. 2003/6. 41.

- **Hidat verni – Villa a Farkastorki lejtőn.** Építészfórum.hu, 2020.

Link: <https://epiteszforum.hu/hidat-verni--villa-a-farkastorki-lejton>

Büszkén áll Óbuda egyik meredek hegyoldalában a Tóth Project Építésziroda új épülete. Családi háznak, valós élettérnek épült, de többet ad annál: némely pontja a közösségi életnek, más a csöndes szemlélődésnek biztosít helyet; sőt, titkokat is őriz.

Az utóbbi évek számos konferenciája, pályázata igyekezett megszólítani – különösen a fiatal – építészeket, hogy párbeszéd induljon a huszadik század második felének népi építészeti örökségéről, hiszen a lakhatási igényeket a '60-as évek elejétől közel 20 éven keresztül (vidéken) szinte kizárólag a 10x10 méteres alapterületű monolit alapra helyezett, téglafalazatú, sátozott kockaház-típusú szolgáltatta ki. Ez az egyébként kifejezetten funkcionális épülettípus mára elavult, egyszerű szerkezete ugyanakkor számtalan átalakítási lehetőséget hordoz. A tavaly Szentendrén rendezett nemzetközi Solar Decathlon versenynek is épp ez – a mintegy 800 ezer, az előző korszakból örökölt hagyott kockaház korszerűsítse – volt a témája.

E letűnt kor élő emlékeihez tisztelettel, megértéssel kell fordulnunk, hiszen egy '70-es évekbeli lakókaház a kor technikai színvonalán olyan sokat nyújthatott, hogy az még ma is elégséges; de tisztelni kell bennük épített felmenőink fáradtságos munkáját is, akik egyéniséget adtak a típusnak, otthont hoztak létre a funkcionális térsorból. E ház alapját is egy ilyen, majd' 50 évvel ezelőtt épült ház adja. Benne állnak falai, átjárja szellemisége. A tulajdonos itt nőtt fel, a házhoz való kapcsolata elemi, mindenképpen meg kívánta tartani azt. Minden kor hozzá tesz valamit eleinek munkájához, amit jól tükröz a tulajdonos hozzáállása is: „Szüleimnek azt mondtam, csak akkor költözünk ide, ha – a hagyományok tiszteletben tartása mellett – átértelmezhetjük, a saját igényeinkre formálhatjuk a házat.”

Az örökségként kapott, már korábban bővített épületre egy, azon minden dimenziójában túlnyúló, elforgatott és kinyitott hasábot helyeztek az építészek, amely a hátsó traktusban ívvel zárja az épülettömböt, míg a nyitott hasábok közé jelentős méretű terasz került (amely az épület összes lakóteréből megközelíthető). A ház tervezésének alapelve volt, hogy ne kerüljenek rá felesleges elemek, így minden túlnyúlásnak is haszna, értelme van: a hálószobákat magába foglaló tömb a garázs előterének fedését adja, míg a nappalit őrző téglatest a terasz fölé nyúlik, így hozva létre szél – és esővédett helyet. A korábbi házban kihasználatlan volt a tetőtér, ugyanakkor remek adottságai voltak, ezért úgy döntöttek, az élettér a felső szintre kerül, a régi épületből pedig kiszolgálórész, előtér és vendégszoba lesz. Így esett, hogy a ház valaha volt nappalijából garázs válhatott.

Szerethető, barátságos ház építésének szándéka vezetett az emelet lécburkolatának ötletéhez, ami ugyanakkor erős karakterképző jegyként uralja is az épület egyes részleteit. A ház világos fa padlója is az otthonosságot erősíti, miközben a külső látványvilágát beemeli a belső térbe. A terasz szigorú szerkezeti fedése oldja a sűrű lécezés miatt kialakult homogén felületet, a gerendázat közé – amely az áram és a világítótestek elrejtésére is alkalmasnak bizonyult – pedig napvitorlákat feszítettek. A földszinti falszakaszokon felfuttatott növényzet a természethez való primer kapcsolódást teremti meg, amihez a sallangmentes, egyszerű kert is hozzájárul. A tulajdonosok tudatos előrelátással nem gondolták el előre a kert minden elemét, ezzel mintegy teret hagytak életük, vágyaik alakulásának. Ennek már most megmutatkozik az eredménye: magaságásokkal gazdagodik hamarosan a kert, sőt, nemsokára ide kerül egy Hello Wood-féle munkaállomás kabin is.

Homlokzati lécborítása mögé rejtették az emeleti folyosó keskeny, magas ablakait, de épp ez teszi hangsúlyossá az emelet hátsó ívét, valamint a csöndes szemlélődésre helyet adó, hatalmas ablakfelületeket is a mögöttük meghúzódó párnás paddal, zöld szigettel vagy épp a nappali fotelével. A ház egyedi nyílászáróit, és hatalmas ablakait az Internorm Ablak Kft. biztosította, szakemberei számára pedig izgalmas kihívást jelentettek a szinte már méretbeli határokat feszegető ablakok legyártása. Arról nem is beszélve, hogy ezeken a nagyobb felületeken a háromrétegű üvegen át biztosítani kellett a teljes értékű fényáteresztés zavartalanságát is. Az ablakokon és a ház területén át történő relaxáló szemlélődés kifejezetten a ház egyik vezérmotívuma egyébként, még a földszinti vendégszoba is kapott egy csöndes teraszt a hátsó kert felé.

A nappaliból nagy üvegajtón jutathatunk ki a teraszra, ami a ház mindhárom lakószobájából egyaránt megközelíthető. E tér, hatalmas üveglakával a nyüzsgés, az élet, a panoráma felé nyit, de minden látványban a zöld dominál – itt, az emeleten nyer igazi értelmet, hogy a régi kert növényzete nagyrészt megmaradt. A nappali és konyha közös terében az üvegfalú, műfüves burkolata miatt a lombokkal egybeolvadó beugró a ház esszenciáját nyújtja: e kis tér hidat képez az épített és a természeti környezet között. Meghitt nyugalmat áraszt, de feladata van: a család mindennapi életét a külvilághoz kapcsolja. „A számos kis pihenő helyet is igazolta az élet, rendszeresen használjuk őket.” – mesélte lelkesen a ház tulajdonosa.

Szüleink házának átalakítása aktuális kérdés, a válaszok nagyon sokszínűek, a Tóth Project szép példája pedig figyelemre méltó: nem a trendek, a funkcionális észszerűség vezette a tervezőket, miközben minél több részletet igyekeztek megtartani a korábbi házból. Ebből fakadt, hogy a növényeket sem irtották ki, megmaradhatott a fenyő, de a szilvafa is. A régi házra illesztett kétszárnyú bővítéssel használható, átlátható és mértéktartó tereket hoztak létre a ház tervezői, amelyeknek legnagyobb érdeme talán az, hogy ezekből a mai szokás szerinti arányok, anyaghasználat és térosztás megtartása mellett sikerült mellőzniük a kortárs épületekre gyakran jellemző hideg távolságtartást – épületük valódi családi ház, ahol az esetlegességek, a játékok és a színek mind összedolgozhatnak az épület meghatározásában tulajdonosa.

Móré Levente

- **Régi nyomon – Sasadi villa.** Építészfórum.hu, 2021.

Link: <https://epiteszforum.hu/regi-nyomon--sasadi-villa>

Földes László, Lukács Anna és tervezőtársaik a modern építészet ébredésének korszakát idéző, klasszikus arányokkal képzett, tudatosan szerkesztett házat alkottak Buda egy sűrűn beépített részére, ami szigorúsága mellett szokatlanul kellemes karakterével hívja fel magára a figyelmet.

Egy Sasadhoz hasonló, sokak által jogosan kritizált heterogén épített környezetnek határozott előnye is van: Nem szükséges a szomszédoknál keresni az igazodási pontot. Földes László és Lukács Anna sem ezt, sokkal inkább mai építészetünk alapvetéseinek kiindulópontját választotta kontemplációs bázisnak. A 20. század első évtizedeinek európai építészetét Gottfried Semper elveiből kiinduló, de alapvetően a reneszánsz arányrendszerével dolgozó iskolák határozták meg: a Bauhaus és a De Stijl; valamint az ezzel összefonódó Amszterdami iskola.

A De Stijl, ahogy H. P. Berlage mondta „egység a sokféleségben”, ugyanakkor nem a szokásos értelemben vett csoport. Maga az elnevezés Theo van Doesburg folyóiratának neve, amely 1917 és 1931 között élt és a korszak összes jelentős, Hollandiához kapcsolható művésze dolgozott benne. Úgy is mondhatnánk: a De Stijl azon művészek teremtménye, akik e folyóiratban, hasonló stílusban alkottak, e stílus pedig jelentős mértékben a holland környezethez köthető. A De Stijl alapelveinek legtömörebb vizuális megjelenését Gerrit Rietveld Vörös-kék széke hordozza, amelyre tett rövid megjegyzése („a forma uralkodik az anyagon”) kiválóan mutatja, milyen mélyen hatott Piet Mondrian és Theo van Doesburg művészete a ’20-as évek eleji európai építészetre.⁴⁶

E csoport építései (különösen Michel de Klerk) az építészet tisztasága mellett a helyi anyagok és történeti konnotációk mozgató erejét felismerve, az észak-európai építészetben nagyon jellemző, szabadon hagyott téglák alkalmazásával tették épületeiket a kortársak számára is befogadhatóvá. E gondolat termékenyen találkozott az 1910 és 1930 között virágzó expresszionista építészettel, amelynek biomorf, organikus, érzelmi szálak által meghatározott formái ellentétben álltak a Bauhaus tiszta, lineáris építészet-meghatározásával. Az alapformákból, egyszerű tömegképzéssel létrehozott tégláépítészet mindig időtlenséget sugall. Kiválóan érzékelhető ez Földes László házában, aki a De Stijl egyszerűségére és téglarchitektúrájára visszautaló épületének a 20. századi brit lakóházak archetipusait idéző kéménnyel adott saját karaktert. „Amikor angol épületekről, akár nagyon tradicionálisokról nézek képeket, mindig rácsodálkozom, milyen bátran bevállalnak szinte groteszk módon túlméretezett kéményeket. Nekem is megtetszett ez a látványvilág” – mesélte.

Az egyszerű tömbökből képzett L alakú ház főhomlokzatán három dolog áll párbeszédben egymással: a tetőterasz fölé magasodó árnyékoló, a beton előtető és az utcafronti ablak. Ezzel ekvivalens, hogy három anyag és szín jelenik csak meg a külsőn: a téglák, a beton és a nyílászárók szürke fémje. Már messziről szembetűnő, hogy alapvető elvárás volt a minőségi építőanyagok felhasználása: a Dániából rendelt burkolótégla csillogása feszessé teszi az épületet; de a nyílászárók beépítésén is látszik a magas színvonalú munkára való törekvés: a téglaburkolat ráfordul a grafitszürke nyílászárókra, amelyeket rejtett tokos, sötétszürke, merev lamellázat árnyékol.

A telepítés a tájolásból és a szomszédoktól való lehatárolásból, szinte természetesen adódott. Hatalmas alagsor épült a ház alá, a megfelelő zöldtakarás és a tárolóhelyek bővítése érdekében. A hosszanti telek végébe tolt ház északnyugati oldalán nyílik a bejárat, a négyszintes épület földszintjén pedig egy nappali-étkező, az első emeleten a hálószobák, a másodikikon pedig egy konditerem, egy wellness részleg és az ezekből megközelíthető

---

⁴⁶ Azok az elemek és elképzelések, amelyeket ők a festészetben megvalósítottak már Louis Sullivannál is fellelhetők, ugyanakkor a Sullivan-tanítvány Frank Lloyd Wright volt az, akinek hatása Robert van't Hoff, Jan Wils, J. P. Oud munkáiban bizonyíthatóan visszaköszön (ők az első, De Stijlhez csatlakozó építésszek). A Wrightra jellemző horizontális hangsúly és tetőpárkányzat Rietveld Schröder-házán látható elsőként az európai építészetben.

tetőteraszok találhatóak. A Kismarty-Lechner Kinga által tervezett belső terekről egy külön, részletes leírásban olvashatnak.

Elég nagy volt a program a 800 m²-es telekmérethez képest, ugyanakkor a tervezők kiemelt figyelmet fordítottak a ház melletti három fenyőfa megtartására. Ezek árnyékába került a terasz, amelyet vizuálisan is zár a facsoport, és nagyon jó kapcsolata alakult ki ezáltal az étkezővel és a nappalival. „Szeretem az intim tereket, ami remekül alakulhatott a terasznál” – jegyezte meg Földes László; az L alakú alaprajznak köszönhetően pedig az élettér is lefordul a szomszédos házról, intim helyzetet teremtve a ház és a fák közötti területen. A nappali felé eső teraszrész szándékosan egyszerű, (a speciális bevonati szigetelésnek köszönhetően) nyers hatású beton esővédő előtető fedí, az e fölé került ablaksor pedig szalagablakként átfordul a belső homlokzatokon az étkező oldalára is. A földszinti, védett teraszra felel az emeleti tetőterasz nyíltsága, amely rácsszerűen megbontott, karakteres árnyékolójának fontos szerepe van az L alakú ház vizuális egyensúlyának megtartásában is. A földszinti kandalló kéménye nagyon markánsan uralja az épület látványát, nem is simul bele a falak szintjébe, ezáltal lép kapcsolatba az árnyékolóval. A konyha épületrészének tömörségét a nagyméretű nyílászárók, valamint az ezek fölé helyezett, jó hangulatú tetőterasz nagy, nyugodt arányú megnyitásai oldják, amit a jakuzzi körül szinte észrevehetetlen háló véd (erre a gyerekek miatt volt szükség).

Innen nézve, mintegy pofafalként zár ki az épület környezetéből minden zavaró elemet a nappali házrésze. Az első emeleti, szülői hálónak különleges térélményt ad a sarkon átforduló szalagablak, az ablakon kitekintve átszalad a tekintet a ház másik szárnyára és átlátást enged a gyerekszobába is. E szalagablak feszessé, merevvé teszi az épület látványát, ami kiválóan illik a burkolóanyag anakronisztikusságához. A kerítés is ezt a szigort hangsúlyozza, amelynek zsaluzott betonelemeibe mélyítették a házszámot is. A nyílászárók statikussága jól mutatja a ház jellegét, ebbe vittek azonban némi játékot a tervezők a hátsó homlokzat ablakosztásánál, ami bár a funkció szerint alakult, a megnyitások között szoros a kapcsolat. Keskeny, horizontális ablakai egyforma méretűek csakúgy, mint a nagyobbak – bár ezek közül az egyik vizuálisan torzul. E homlokzatrend külön kedves – és mély átgondoltságot tükröző – eleme a kamra ablakát és szellőzését elrejtő, két foltban széthúzott téglaburkolat.

„Az volt a cél, hogy e ház nagyon erős állítás legyen. Semmi ne legyen rajta harsogó, de legyen erős és tektonikus.” – szögezte le Földes László; épületének súlyos kéménye, nehéz árnyékolói, tiszta formavilága pedig olyan határozott, messze mutató, nyugalmat árasztó karaktert adtak, ami a modern építészethez való legalapvetőbb kapcsolódási pontjainkat idézi fel.

Móré Levente